De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.**
Insendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 2 Juli 1916. N°. 2006.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* **1.20**, voor België per jaar *f* **5.30** bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar *f* **6** bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers *f* —.**10**. Abonnementen worden aangenomen door het Bureel te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels *f* **1.20**, voor elken regel meer *f* —.**20**. Aanvragen en vermelding van liefdegaven *f* —.**12** per regel.

Van de Voleinding.

CCXV.

ZESDE REEKS.

XXXVIII.

> En Ik zal eenen eenigen herder over hen verwekken, en hij zal hen weiden, namelijk mijnen knecht David; die zal ze weiden, en die zal hun tot eenen herder zijn. Ezech. 34 : 23.

Om van Ezechiëls Godspraken den juisten indruk te ontvangen, moet het onderscheid tusschen de visionaire en de geïnspireerde openbaring ons klaar voor oogen staan. Geschiedt de openbaring door bepaalde ingeving, dan is het de Heilige Geest, die het innerlijk denken van den Ziener als instrument bezigt en er de openbaring door uitbrengt. Is er daarentegen bij den Ziener meer sprake van een aan hem *vertoonen* door gezichten, dan blijft het visioen vreemd aan zijn innerlijk bestaan en het is iets dat als van buiten tot hem komt. Dat nu dit laatste bij Ezechiël op zeer besliste wijze het geval was, toont de wijze waarop zijn roeping als profeet blijkens hoofdstuk I en II plaats greep. In zekeren zin was ook deze visionaire openbaring een ingeving van den Heiligen Geest, maar men voelt dan toch het principieele onderscheid, of de Geest uit onszelf zekere heilige gedachte doet opkomen, dan wel of de Heilige Geest door een gezicht iets in ons verbeeldend leven inbrengt. Vandaar de onderscheiding. Desaangaande nu bericht Ezechiël ons in II : 1, dat tot hem gezegd werd: »Open uw mond en eet wat Ik u geef«, en onmiddellijk daarop zag hij, hoe in de hand des Heeren de rol van een boek was, en dat deze rol door die hand Gods naar hem werd uitgestoken. »En, zoo vervolgt het dan in vs. 10, de Heere spreidde die rol voor mijn aangezicht uit, en die rol was beschreven voor en achter, en daarin waren geschreven klaagliederen van zuchting en wee." Ter verduidelijking zij hier voor den lezer, die zelf zich niet in studie kan verdiepen, bijgevoegd, dat oudtijds zulk een boek veelal op één lang stuk pergament werd geschreven, en dat men dat pergament niet samenvoegde en inbond, maar het oprolde. Vandaar dat hier beurtelings van een boek en dan weer van een rol wordt gesproken. Van die rol nu werd tot Ezechiël gezegd: »Menschenkind, eet wat gij vinden zult, eet deze rol en ga, spreek tot de kinderen Israels«. »Toen, zoo vervolgt het dan in III : 2, toen opende ik mijn mond, en Hij gaf mij die rol te eten, en betuigde en zei: „Menschenkind, geef uw buik om te eten, en vul uw ingewand met deze rol die Ik u geef. Toen at ik, en het was in mijn mond, als honig vanwege de zoetigheid«. Ligt hierin nu niet uitgesproken, dat de Openbaring, die Ezechiël aan het volk zou brengen, niet uit hemzelf zou opkomen, maar in zeer stelligen zin als iets van buitenaf zich aan hem op zou dringen? Juist derhalve zooals het plaats grijpt bij openbaring door middel van het visioen.

Dit nu echter houdt tevens in, dat zulk een droomvisioen aan den ziener als ontdekte openbaring, hem zelf ten deele vreemd bleef. Hij deed daarbij slechts dienst als de harp, waarop de Geest speelde. We mogen dan ook niet onderstellen, dat een profeet, die visionair bewerkt werd, steeds geheel inleefde in wat uit zijn mond uitging. Als ge een klaren, helderen droom hebt gehad, dan weet ge bij 't ontwaken wel te zeggen, met welke personen ge in uw droom te doen hadt, en vaak ook wat zij zeiden, maar de geheele verschijning blijft u een raadsel, blijft u vreemd, en als ge straks ontwaakt zijt, trekken de beelden van uw droom zich weer van u terug. Zoo nu kan 't ook zijn bij gewone ingeving. Ook bij gewone inspiratie toch school er vaak in de gegeven openbaring meer dan de ziener op dat eigen oogenblik doorzag. Maar toch viel dit nog veel sterker op, als de Heere den ziener bewerkte door het visioen. Zulk een gezicht kwam altoos bij den ziener van buitenaf in, zooals dan ook de rol voor Ezechiel werd gelegd, en hij die eerst daarna opat, en in zich opnemen moest. Toen dan ook Ezechiel de wondere gezichten of visioenen voor zich kreeg van wat om den Troon Gods en onder de Cherubijnen voorviel, bleef dit uiteraard aan zijn persoon vreemd. Het was iets dat buiten hem stond, waarvan hij slechts het beeld opving, en nu dit beeld in woorden omschreef. Dit nu noodzaakte om het beeld te schetsen in vormen en lijnen, die de ziener gelijksoortig in zijn eigen leven kende. Wel bezit het hemelsche zijn eigen vormen, maar overmits de mensch die hemelsche gestalten en vormen niet kent, moet de Openbaring hem wel haar beelden toonen in vormen aan zijn eigen leven ontleend. Juist dit echter brengt dan te weeg, dat de aldus medegedeelde openbaring in vormen gewikkeld is, die slechts voor een tijd gelden, en straks zich wijzigen. Zoo nu is ook bij Ezechiel alle openbaring in zake het geestelijk Koninkrijk van Christus gegeven in Joodsche trekken, in vormen ontleend aan het Israelitische leven, en in beelden, die vaak den indruk achterlaten, alsof het Koninkrijk van Christus zelfs in zijn geestelijke voleinding steeds binnen de grenzen van het Israelitische leven zou besloten blijven. Voor ons moet bij de lezing hiervan het sterk sprekende onderscheid tusschen toen en nu steeds helder blijven spreken. Al is 't dan ook, dat de profetie schier geheel in de toenmalige Joodsche vormen is ingekleed, voor ons heeft dit alles dan toch niet anders dan symbolische beduidenis. Het is juist daarom, dat de apostel Paulus zoo sterk belijnd het oude Israel afscheidt van het nieuwe, geestelijke Israel in Christus. En vooral bij een ziener, die hoofdzakelijk visionair zijn openbaringen ontving, mag dit geen oogenblik uit het oog verloren. De profeet zelf heeft dit niet doorzien. Hij bleef in de toenmalige vormen bevangen, en menige uitdrukking in zijn Godspraak werd hierdoor bepaald, maar voor ons kan die Israelitische vorm niet bindend blijven. Voor ons heeft die vorm geen andere dan zinbeeldige beduidenis, en tot recht verstand moeten wij alzoo den inhoud van de Godspraak uit het symbolische in het eeuwig blijvende en geestelijke vertolken. Reeds in het Messiaansche komt dit zoo doorzichtig uit.

Op twee plaatsen heeft Ezechiël de hem te beurt gevallen Messiaansche profetieen geboekt, in 34 : 23 en in 37 : 24. De eerste is verreweg de rijkste, de tweede geeft hierop weinig meer dan een echo, doch in die eerste Messiaansche profetie ligt dan ook een rijkdom, die toetsing vraagt. We lezen in Ezechiël 34 : 23 dit: »En Ik zal een eenig herder over hen verwekken, en hij zal hen weiden, namelijk mijn knecht David, die zal ze weiden, en die zal hun tot een herder zijn. En Ik de Heere zal hun tot een God zijn; en mijn knecht David zal vorst zijn in het midden van hen. Ik de Heere heb het gesproken." En bijna gelijkluidend heet het in 37 : 24: »Mijn knecht David zal koning over hen zijn, en zij zullen allen te zamen éénen herder hebben, en mijn knecht David zal vorst over hen zijn tot in eeuwigheid." Hoofdzaak nu in deze profetie is het beeld van *den herder*. Niet onwaarschijnlijk is dit hieraan te danken, dat Ezechiël op het platteland leefde, en hierdoor met het vee gedurig in aanraking kwam, en telkens de herders ontmoette. Maar dit daargelaten is het dan toch opmerkelijk, hoe door dit beeld van den herder hier de Messiaansche profetie verrijkt is. Ezechiël herhaalt niet wat Jesaia en Jeremia gaven, maar brengt de openbaring verder. Vreemd was daarom het beeld van den herder ook niet aan de vorige Godspraken, maar toch eerst bij Ezechiel is dit beeld van den herder tot volle uitwerking gekomen. Bij Jesaia vinden we het tweemaal. In Jes. 40 : 11 heette het: »Hij zal zijn kudde weiden gelijk een herder. Hij zal de lammeren in zijn armen vergaderen, en de zoogenden zal hij zachtkens leiden.« En zoo wordt ook in Jes. 44 : 28 Cores de herder des Heeren genaamd. Ook bij Jeremia vinden we reeds hetzelfde beeld gebruikt, in 31 : 10: »Hij die Israel verstrooid heeft, zal het weder vergaderen en bewaren als een herder zijn kudde«, terwijl hetzelfde beeld in Jer. 3 : 15 en 23 : 4 op de profeten en vorsten wordt overgeleid. Ook zelfs is dit beeld van den herder bij Amos en Zacharia te vinden, doch beide malen in anderen zin. Ook in Psalm 23 : 1 en 80 : 2 vindt ge dit beeld, zelfs reeds in Numeri 27 : 17, en nogmaals in Pred. 12 : 11, iets wat bij een landbouwend volk licht begrijpelijk was; maar rijker uitgewerkt, ingedacht en doorgedacht is toch dit beeld van den herder eerst bij Ezechiel. Vooral in Ezechiel 34 is dit sprekende beeld op alle manier aangewend. Geheel de profetie verliest zich hier in de weide, in het vee dat op die weide graast, en in de herders die bij de kudde wacht houden. »Profeteer tot de herders, heet 't in vers 2. Wee de herders Israels die zich zelven weiden! Zullen niet de herders de kudde weiden? Gij eet het vette, maar gij weidt de schapen niet. De zwakke sterkt gij niet en het kranke heelt gij niet, en het verlorene zoekt gij niet, maar gij heerscht over hen met hardigheid. Alzoo zijn zij verstrooid, omdat er geen herder is. Mijn schapen dolen op de bergen, ja, mijn schapen zijn verstrooid over den ganschen aardbodem. Daarom, gij herders, hoort des Heeren woord. Ik wil aan de herders, en zal mijn schapen van hun hand eischen. Want zoo zegt de Heere, Zie, Ik, ja, Ik zal naar mijn schapen vragen en zal ze opzoeken. Gelijk een herder zijn kudde opzoekt, alzoo zal Ik mijn schapen opzoeken. Ik zal ze uitvoeren van de volken, en zal ze brengen in hun land, en Ik zal ze weiden op de bergen Israels. Op een goede weiden zal ik ze weiden. Het verlorene zal Ik zoeken, en het weggedrevene zal Ik weerbrengen, en het gebrokene zal Ik verbinden. Want gij, o, mijne schapen! de Heere HEERE zegt alzoo: Ziet, Ik zal richten tusschen klein vee en klein vee, tusschen de rammen en de bokken. Omdat gij al de zwakken met uw zijde, en met uw schouder verdringt, en met uwe hoornen stoot, daarom zal Ik mijn schapen verlossen, dat zij niet meer ten roof zullen zijn, en Ik zal een eenigen herder over hen verwekken en deze zal hen weiden, namelijk mijn knecht David, die zal ze weiden, en die zal hun ten herder zijn. En Ik, de HEERE, zal hun tot een God zijn, en mijn knecht David zal vorst zijn in het midden van hen. Ik de HEERE heb het gesproken«. (34 : 2 tot 24).

Hier is alzoo het beeld van den herder *het* vertoonende beeld geworden. Wat reeds vroeger bij Psalmist en Profeet als zijdelings aangehaald was, is hier tot rijke ontplooiing gekomen, en het is in het Nieuwe Testament, dat vooral uit Ezechiël dit sprekende beeld is overgenomen. Jezus zelf teekent er zijn eigen roeping in, en even breed als Ezechiel heeft de Christus zelf dit beeld uitgewerkt, toen het in Joh. X heette: Ik ben de goede herder, en mijn schapen hooren mijn stem. Daarna is hetzelfde beeld ook door Petrus in 1 Petrus 2 : 25 gebezigd, en vinden we het evenzoo in Hebr. 13 : 20, waar de Christus »de groote Herder der schapen« genoemd werd. Van den Christus is dit beeld van den herder op zijn dienaren en zijn Kerk overgebracht. Als de Duitschers van *pastor*, de Roomschen van pastoor, en wij van „herder en leeraar" gewagen, het is onder al deze vormen niet anders dan een wederopvatten van het beeld van Ezechiel. En zoo is dit Messias-beeld van Ezechiël als vanzelf het meest gebezigde, het overal voorkomende en lieflijk aandoende beeld van de geestelijke zorge geworden. De eeretitel van Vorst en Koning is voor den Messias verheffend, Verzoener is de eerenaam van den Christus, die ons den vrede door het bloed des Kruises hergeeft, maar als de Redder onzer ziel als onze goede Herder tot ons verborgen zielsleven nadert, is het uit den beker van Goddelijke ontferming dat we de volle teugen indrinken.

In aansluiting nu aan deze hoogstaande Messiaansche profetie, werd 't nu aan Ezechiël gegund, in zijn tweede periode een uitredding uit de ballingschap en een tweede historisch leven in Palestina aan te kondigen. In hoofdstuk 36 tot en met 39 vinden we hier de uiting van. Het is Gode nu tot ergernis en wrevel geworden, dat de heidenen de overmacht over zijn volk hadden verkregen. Die overmacht zal hen dan ook nu weder ontroofd worden. En alle volk dat zich aan Israël vergreep, zal voor dit euvel doen zijn gerechte straf dragen. Al wat tegen Israël door de volken misdaan werd, kwam hierop neder, dat de heidenen tegen Jehova opdrongen, om den eenigen Naam te niet te doen. »Daarom, zoo zegt de Heere (37 : 7), Ik heb mijn hand opgeheven: Zoo niet de Heidenen, die rondom u zijn, zelve hunne schande zullen dragen". Voor Israel daarentegen daagt nu reeds de ure der verlossing. Slechts zestig jaren zouden verloopen na de eerste wegvoering uit Jeruzalem onder Jojakin, en reeds dan zou vanzelf de eere van het heilig volk weer doorbreken, en Jehovah zelf zou zijn volk naar de heilige erve die eens aan de patriarchen was toegezegd, terugleiden. Zoo toch heet het in 36 : 8: »Maar gij, o bergen Israels, gij zult weder uw vrucht voor mijn volk Israëls dragen, want ziet, Ik ben met u, en Ik zal u aanzien, en ge zult gebouwd en bezaaid worden. Ik zal menschen en beesten op u doen vermenigvuldigen, en Ik zal u doen bewonen, als in uw vorige tijden, ja Ik zal het beter maken dan in uw begin, en gij zult weten, dat Ik de Heere ben. En Ik zal menschen op u doen wandelen, namelijk mijn volk Israël« (vs. 9—12). Scherp wordt hierbij echter op den voorgrond geplaatst, dat deze herleving Israel niet overkomt om zijn zelfs wille, want Israel heeft door eigen schuld zijn toekomst verzondigd, maar de Heere kon Israel *tegenover de heidenen* niet prijsgeven, om zijns eigen Naams wille. »Daarna zoo zegt de HEERE (36 : 27): Ik doe het niet om uwentwil, gij, huis Israels, maar om mijn heiligen Naam, dien gijlieden ontheiligd hebt onder de heidenen. Want Ik zal mijn grooten Naam heiligen onder de heidenen, dien gij onder hen ontheiligd hebt, en de heidenen zullen weten, dat Ik de HEERE ben, als Ik door u voor hun oogen zal geheiligd worden, want Ik zal u uit de heidenen halen, en zal u in uw land brengen, en ook zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden van al uw onreinigheden. En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u, en Ik zal het steenen hart uit uw vleesch wegnemen en zal u een vleeschen hart geven. En Ik zal mijn Geest geven in het binnenste van u, en Ik zal maken dat gij in mijn inzettingen zult wandelen, en mijn rechten zult bewaren en doen«. En dan komt ten slotte nogmaals het beeld van de schapen met den herder (zie vs. 37): »Alzoo zegt de Heere HEERE: Ik zal ze vermenigvuldigen van menschen als schapen. Gelijk de geheiligde schapen, gelijk de schapen van Jeruzalem op hun gezette hoogtijden, alzoo zullen de steden vol zijn van menschenkudden, en zij zullen weten, dat Ik de HEERE ben«.

Zoo komt hier dan ook 't beeld van de lammeren der kudde terug, maar nu met verwijzing naar den offerdienst in 's Heeren tempel. Zoo zijn de schapen eerst het beeld van de lieflijke bevolking der landouwen. Dan zijn de lammeren de achtergeblevenen en de verdrukten, die door den herder gered, beveiligd en verzorgd worden. Maar ten slotte zijn de lammeren de uitdrukking van wat Israel op Sion zijn God en zijn Koning als offerande opdraagt. Het is als de terugslag op hetgeen in Ezechiel 34 : 6 staat: »Gij nu, o mijn schapen, schapen mijner weide, gij zijt menschen, maar Ik ben uw God, spreekt de Heere HEERE«. Er lag alzoo geen zweem van overdrijving in, toen we opmerkten, hoe eerst bij Ezechiël het beeld van den Herder tot volle ontwikkeling is gekomen, en hoe hierin de voortschrijding merkbaar is van de geheele Openbaring op den weg naar haar voleinding. Al is 't dan ook, dat Jesaia's profetie is en blijft de voltooide verwezelijking van wat de profetie in Israel op 't hoogste hoogtepunt van haar ontplooiing geweest is, en al dient erkend, dat noch Micha noch Habakuk, noch Jeremia noch Ezechiël de profetie als eigenaardig levensverschijnsel in Israel tot nog hooger ideale uiting hebben opgevoerd, toch volgt hieruit in 't minst niet, dat de na Jesaia's profetie opkomende Godspraken evengoed hadden kunnen gemist worden, zoodat ze, welbezien, ons als een overtolligheid zouden aandoen. Integendeel, de verrijking der profetie is ook na Jesaia doorgegaan, en de doorvoering van het beeld van den Herder met zijn schapen, gelijk we die bij Ezechiël vinden, brengt ons metterdaad opnieuw een schrede verder naar de voltooiing van Gods toespraak tot zijn volk, om als voorspel te zijn op het Evangelie dat straks komen zou.

Nog sterker komt dit uit, zoo we thans overgaan tot de Godspraken vervat in Ezechiël 37, de zoo boeiende Godspraak van het doodenveld. Ezechiël, zoo vermeldt hij zelf, werd onder aandoening van den Geest uitgeleid in de Woestijn, in een vallei, en in die vallei zag hij op den bodem van allen kant en van heinde en ver niet anders dan doodsbeenderen van menschen liggen. Hij kon dit gezicht niet stil blijven aanzien, maar werd gedreven en rondgeleid tot hij in heel deze vallei rond was gegaan en al die doodsbeenderen in oogenschouw had genomen. Het gezicht van die doodsbeenderen trok hem niet aan, doch stootte hem eerder af. Immers het waren niet alleen alles doodsbeenderen, maar die doodsbeenderen zagen er onoogelijk uit, »want ze waren zeer dor« (vs. 2). Daarop hoorde hij, dat de Heere deze vraag tot hem richtte: »Menschenkind, zullen deze beenderen weder levend worden?« En Ezechiël antwoordde op die vraag: »Heere, niet ik, Gij weet het!« En daarop gaf toen Jehova aan Ezechiël dezen last: Profeteer van deze doodsbeenderen, en zeg: »Gij dorre beenderen, hoort des Heeren Woord«. Want alzoo zegt Jehova tot deze beenderen: »Ziet, ik zal den Geest in u brengen en ge zult levend worden, en Ik zal zenuwen op u leggen, en vleesch op u doen opkomen, en een huid over u trekken, en den geest in u geven, en gij zult levend worden, en gij zult weten dat ik de HEERE ben«. Toen, zoo gaat dan Ezechiël voort, gehoorzaamde ik aan dezen last, en profeteerde gelijk mij bevolen was. Daarop nu hoorde hij een geluid, en kwam er onder en in die doodsbeenderen een beroering. Ze verplaatsten zich, en trokken naar elkander toe, elk been tot zijn been. Hierop nu zag Ezechiël, dat er zenuwen eerst, en toen vleesch, op die beenderen kwam, en er zich een huid om plooide, maar 't bleef alles nog dood. Er was nog geen geest in. Doch toen ging er een nieuwe last van Jehovah tot hem uit, en hij hoorde zich toeroepen: »Profeteer tot den geest, profeteer, gij menschenkind, en zegt tot den geest: Zoo zegt de Heere HEERE: Gij, geest, kom van de vier windstreken, en blaas in deze gedooden opdat ze levend worden«. Dit deed toen Ezechiël, en toen zag hij voor oogen, hoe de levensgeest in deze beenderen voer, zoodat ze levend werden. Ja, zelfs verrezen ze. Ze bleven niet liggen, maar stonden op, ze stonden levend op hun voeten, en zoo stonden ze daar in groote menigte, of zooals er letterlijk staat, »een gansch groot heir« (vs. 10).

Dit was het visioen, en hierop gaf de HEERE zelf hem bij dat visioen deze toelichting: »Menschenkind, deze beenderen zijn het gansche huis Israels: Zie, zij zeggen, deze beenderen zijn verdord, en onze verwachting is verloren. Wij zijn afgesneden. Daarom profeteer tot hen: Ziet, Ik zal uw graven openen, en zal u uit de graven doen opkomen, o, mijn volk! en Ik zal u brengen tot het land Israels, en gij zult weten dat Ik de Heere ben, als Ik uw graven zal hebben geopend en ulieden uit uw graven zal doen opkomen, o mijn volk! En Ik zal mijn Geest in u geven, en gij zult leven, en Ik zal u in uw land zetten, en gij zult weten, dat Ik de Heere dat gesproken heb«. Bleek ons nu vooruitgang en verdere ontplooiing van Gods raad te zijn in wat Ezechiël over den Messias, als herder, mocht profeteeren, datzelfde geldt ook hier. Het nauwst sloot Ezechiël Godspraak zich ook hier aan bij Jeremia. Wat we in Jeremia 31 vonden, het nieuwe Verbond dat de Heere aan Israel zou geven, en wat van dat verbond de hoog geestelijke strekking zou wezen, herhaalt zich hier bij Ezechiël, maar 't blijft niet bij een bloote herhaling, doch gaat ook hier verder door. Slechts rees bij deze zoo bekende profetie over de doodsbeenderen van meet af als vanzelf de vraag, wat men zich als realiteit bij deze profetie te denken had. Hierbij nu lag 't voor de hand, dat de meer algemeene gedachte er toe neigde, om vooral te hechten aan de opstandingsgedachte die hier in beeld belichaamd voor u treedt. Vergeet toch niet, dat vooral oudtijds, toen geen exemplaar van de Heilige Schrift ter ieders beschikking gereed lag, en verreweg de meeste lieden ook deze Godspraken van Ezechiël enkel van het voorlezen onder den heiligen dienst kenden, niet zoo nauwkeurig op 't verband en op de letterlijke woorden kon gelet worden. Slechts zeer enkelen waren toch in staat, om iets meer dan geheel oppervlakkig in wat ze beteekenden in te leven. Van den samenhang van de onderscheiden profetieën had men destijds geen denkbeeld. En waar nu in bepaalde Godspraken van Ezechiel een visioen gegeven werd, dat 't hart zoo toesprak, was het geheel natuurlijk, dat vooral de opstanding der dooden hier als hoofdpunt uit werd gelicht, dat op 't verband nauwelijks gelet werd, en dat men zich zielsinnig verkwikte, dat hier nu toch zoo breed, zoo teekenachtig en zoo sprekend schoon de zoo geliefkoosde waarheid van de opstanding der dooden aan de Kerk geleerd werd. In 't gemeen genomen kan men zeggen, dat niets gemeenlijk zoo sterk de aandacht trekt, en in het geheugen zich inprent en vastzet, als alles wat betrekking heeft op het sterven, op het graf, en op de verrijzenis. En waar het nu juist dat sterven en opstaan was dat hier, in zoo scherpe lijn, zich voordeed, was het volkomen begrijpelijk, dat op het verband en op den samenhang, waarin dit visioen Ezechiel overkwam, nauwelijks gelet werd, en dat bijna een ieder naar dit visioen met geen andere verwachting greep, dan om er de zekerheid van de opstanding der dooden in bevestigd te vinden.

Hierin nu ligt dit ware, dat geheel dit visioen zijn zin verliezen zou, indien ons in het laatst der dagen geen opstanding uit de dooden te wachten stond. En daar nu in het Oud Verbond op de opstanding uit de dooden weinig nadruk werd gelegd, zoodat zoo goed als nergens een eenigszins breede teekening van die opstanding gegeven werd, laat 't zich zeer wel begrijpen, dat de gelooviger van meetaf aan dit visioen geheel bijzondere waarde hebben gehecht, om zich daardoor omtrent de opstanding uit de dooden te vergewissen. Gelijk uit I Cor. XV blijkt, was, toen de Christelijke Kerk en van hieruit ook het Oud Verbond

de wereld inging, onder de Heidenen het geloof aan een opstanding uit de dooden en van een leven na dit leven, ten zeerste in de schaduw gesteld. Hoe kon 't dan anders, of tegenover de twijfelzucht die uit de Heidenwereld nog gedurig opsteeg, moest de Christelijke Kerk zich met bijzondere voorliefde aan dit doodenvisioen vastklemmen, daar hier toch, niet als in het voorbijgaan, en als ter loops, maar in zeer breede trekken van een opstanding uit de dooden sprake was. Wat hier van die opstanding gezegd werd, sprak zoo sterk, en in zoo levendige taal, dat de zielen die naar wederopstanding dorsten, er in genoten, en de predikers schier als vanzelf telkens weer op deze Godspraak van Ezechiel wezen, om het geloof in de wederopstanding post te doen vatten en stand te doen houden. Doch even natuurlijk is het dan ook, dat wie eenigszins dieper in de profetische litteratuur indrong, en regel voor regel, ja woord voor woord, naging wat hier stond, niet kon aflaten van de bedenking, dat hier toch eigenlijk slechts van de opstanding van één volk, en wel van 't volk van Israel, sprake was, en dat dit geschiedde in termen die terugwezen niet op 't sterven in het algemeen, maar zeer bepaaldelijk, op het sterven derzulken die door het zwaard of althans door aangedaan geweld den dood waren ingegaan. Met name in vs. 9 wordt voor »de dooden" een woord gebezigd, dat op gewone dooden zelfs niet past. Er staat zoo duidelijk in vs. 11 »deze beenderen zijn het gansche huis Israel«, wat aldus van de menschheid in het gemeen niet kan gezegd worden. Wie van het oppervlakkige kan aflaten, moet dan ook als vanzelf tot de erkentenis komen, dat de in vs. 11—14 gegeven toelichting het visioen zeer stellig bindt aan de wederopstanding van het geplaagde en gemartelde Israel uit de bange verdrukking, die aan Gods volk van de zijde der Heidenen overkomen was. Dit echter neemt niet weg, dat het hier gebruikte beeld; ja, dat de vorm waarvan de Geest zich in dit visioen bedient; en dat de teekening van het doodenveld, in verband met wat daarna komt, zeer stelliglijk de mogelijkheid niet alleen, maar ook de zekerheid aangeeft van de opstanding der dooden in het gemeen. Overmits naar Gods openbaring bij het gewagen van zoo ernstige en heilige dingen van zelf niet anders dan beelden en gezichten blijven heerschen, die in zich zelf waarachtig zijn, zoo blijft 't ook hier voor ons vaststaan, dat het bezigen van dit beeld een zeer stellige bevestiging is van het zoo op den voorgrond tredende stuk in onze belijdenis, dat over de wederopstanding der dooden handelt. Stond zulk een weeropstanding ons niet te wachten, zoo kon ze hier niet door God zelf in dit visioen zijn opgenomen. Dat ze er nu niet slechts in is opgenomen, maar zoo breed en omslachtig er in geteekend werd, blijft daarom zeer terecht nog steeds in Christus Kerk gelden voor een stellige aanwijzing, dat er in de door God beschikte ure, voor ons zulk een opstanding te wachten is. Ook al wordt de opstanding der dooden hier slechts in oneigenlijken zin als beeldspraak voor Israels herstel gebezigd, het gebruik van dit beeld onderstelt dan toch de realiteit van wat er zich in uitdrukt. Ware er niet waarachtiglijk na den dood een opstanding, zoo zou dit beeld *van Godswege* hier niet gebezigd zijn.

DR. A. K.

„Alzoo beweende hem zijn vader".

> En alle zijne zonen en alle zijne dochteren maakten zich op, om hem te troosten; maar hij weigerde zich te laten troosten, en zeide: »Want ik zal, rouw bedrijvende, tot mijnen zoon in het graf nederdalen. Alzoo beweende hem zijn vader.
> Genesis 37 : 35.

De geest, die in 't gezin heerscht, spreekt zich 't sterkst uit, als er een lijk in huis is. Vooral zoo het 't lijk is van een geliefden doode.

Toen in de eerste jaren na Jezus hemelvaart, vooral in de dagen van vervolging, het geloof bezielende geestdrift wekte, wist men van geen rouw. De gestorvene was de gelukkige, die tot de zaligheid was ingegaan. Onder jubileerend gezang droeg men daarom 't lijk ter grafstede uit. En niet 't rouwkleed, maar bloementooi was hetgeen het uiterlijk der begrafenis kenmerkte.

Dit echter hield slechts kort aan. Al spoedig werd de levenstoon meer gedempt, en vandaar dat de doodsgedachte meer dan de reuke des levens allengs den toon begon aan te geven. Vandaar terugkeer van 't rouwkleed. Somberder toon. Een treuren in tranen.

Zoo is, eeuw na eeuw, al naar de geestesstemming was, de volksgewoonte bij 't sterven en begraven omgegaan.

Reeds van Jacob lezen we, dat hij op 't gerucht af, dat Jozef door 't wilde dier verscheurd zou zijn, zijn kleed scheurde, een zak omgordde, en vele dagen lang rouw bedreef, ja, eerst zelf zijn zoon beweende. Later werd 't in Israel zelfs gewoonte om rouwbeklagers te huren, opdat 't geween niet te spoedig zou wegsterven. Het lijk droeg men ook wel, gelijk nu nog in Palestina, op een ladder gebonden, op halven draf naar het graf uit, maar de rouw hield aan, en het somber zich kleeden en het treuren over het droef verlies bleef wat 't was.

In onze Westersche landen ging dit meer gematigd toe. In het Oosten mint men een sterker doen uitkomen van wat in de ziel aan vreugd of leed omgaat. Allengs slopen zelfs ook maaltijden in, die kwansuis de treurenden troosten moesten, maar toch al te vaak in luidruchtigheid verliepen. Toen volgde op het eind der vorige eeuw de overdreven aandoenlijkheid, die weer in tranen lucht zocht. En sinds sloeg 't nogmaals om. Alle aandoenlijkheid week nu. Vaak zelfs viel het rouwkleed weg. Vooral meed men rouwbezoeken. Er mag nu ter nauwernood over den dood gesproken worden. Eerst sierde men de lijkkist nog met bloemen. Nu daarentegen ook dit niet meer.

Het werd dan ook ten slotte niets dan ijdeltuiterij, om het sterven te doen vergeten. En zoo heet 't dan nu: Geen bezoek, geen bloemen, liefst geen rouwkleed. Haast geen notitie van het sterven meer. De indruk van verlies die de Dood veroorzaakt, moet natuurlijk merkbaar zijn. Een lief lid van ons gezin of van onze familie sterft. Dat is droef. Men voelt het verlies. Maar over dit gevoel moet getriomfeerd. Het is nu eenmaal zoo, dat 't sterven ons allen wacht. Betoon dan dat ge over uw gevoel weet te heerschen, en daarin spreekt nu de zedelijke kracht.

—

Zoo wordt het almeer juist het tegendeel van wat 't zijn moet. In den dood belichaamt zich de hoogste levensernst. En juist die levensernst wordt nu onderdrukt, en lijdt schade, zoo ge, wanneer 't sterven in uw gezin een teer leven komt afsnijden, 't oor toestopt voor wat dit sterven ook u zeggen komt.

Het ligt er nu eenmaal toe, dat we niet gestadig onder den pijnlijken indruk van den Dood kunnen blijven. Dat zou onze kracht breken. Ook zou 't geloof er onder kwijnen gaan. Wat ons gestadig bezielen moet, is niet de macht en het werk van den Dood, maar de hope des eeuwigen levens.

Juist daarom is er van Godswege in onzen levensloop voor gewaakt, dat te zijner tijd de indruk van het sterven opnieuw diep in 't hart kan ingaan. Niet zoozeer door lectuur, en ook niet door somber peinzen, maar door het doen Gods als Hij een onzer lieven van ons neemt, ons bij 't lijk weenen doet, en ons naar het graf doet uitgaan, om onzen doode naar zijne laatste rustplaats uit te dragen.

Door zulk een sterven toch komen we met den ernst van den dood en met de ontzaglijkheid van het sterven onverwacht in zeer nauwe aanraking. En dan is het eisch ook van 't geloof, dat we voor ettelijke dagen onze gewone levensbezigheden van ons schuiven, meest met wie van ons ging bezig zijn, het sterven weer indenken, en geheel de aangrijping en aandoening ondergaan, die elke aanraking met den Dood bij wie zijn gevoel niet verstompte, te weeg brengt.

Niet om te weenen als die geen hope hadden, maar om dan toch den vollen indruk van 't sterven weer over onze ziel te laten uitgaan, en het weer zelf te ervaren, hoe nog steeds ons leven hier op aarde, ja óók den lach om de lippen kan plooien, maar toch ook, als de Dood weer nadert, en ons zijn prooi afvergt, iets in de ziel doet omgaan, dat stilling zoekt in den traan.

—

Het verraadt dan ook inzinking van het geloof, zoo de belijders van den Christus zich zelfs op 't graf door de gewoonten van de kinderen der wereld laten beheerschen, gelijk het toch feitelijk al te veel geschiedt. Lees het maar onder de rouwbrieven, onder de rouwkaarten, hoe vaak ook in Christelijke familiën letterlijk de usantien van de ongeloovige wereld worden nagevolgd.

Nu gaat 't in de ongeloovige wereld op en neder. Achter ons ligt een tijd, waarin de lieden der wereld, in 't materieele verzonken, den dood en het sterven als wegcijferden. Er mocht niet meer van gesproken worden. Het moest alles ongemerkt toegaan. En hoe eer hoe beter moest vergeten, dat er een doode werd uitgedragen. Zelfs 't verbranden van 't lijk kwam in zwang.

Thans gaat 't weer in omgekeerde richting.

Over het zich verliezen in het stoffelijke is men nu weer heen. Het hunkert nu alles weer naar het ingebeeld ideale. Zoo komt nu weer de neiging op, om zich aan den schijn te vergapen.

Maar onder ons mag aan die op en neergaande neigingen niet worden toegegeven. In de Christelijke familiën moet 't sterven zijn heilige roeping blijven vervullen. Van 't graf moet een ontroerende sprake tot wie blijven uitgaan.

En daarom nu juist is het zoo onverbiddelijke eisch, dat we bij doodelijke krankheid, bij het sterven, en bij wat met het lijk gebeurt, onder den vollen indruk van wat God de Heere in dit alles doende is, ons voor een wijle van het gemeene leven afzonderen, uit onze gewone levenstaak ons terugtrekken, zelve meer zwijgen dan spreken, maar dan toch weenen over het spel der levensgangen, en in stille terugtrekking ons overgeven aan den indruk dien 't God belieft op ons te willen maken.

We staan dan bij 't lieve lijk, we voelen wat ons daarin ontnomen werd, we ontwaren weer al de ontzaglijkheid van wat 't sterven in ons leven aanricht, en we tasten de waarschuwing die er ook voor ons zelven in ligt uitgesproken.

't Gedenk te sterven' moet dan in onze zielsverborgenheid worden gehoord.

Geve men daarom aan dit wegdoezelen van de tranen in heiliger kringen toch niet toe. Of is 't niet God, die ons ook den traan gegeven heeft?

Dan vergete uw ziel voor een oogenblik de wereld om u heen. Het is uw God die in 't sterven van een uwer lieven ook u waarschuwen komt. En dan schrijnt en schreit immers achter dit sterven de zonde, waaruit de Dood opkwam.

Het sterven in uw huis vernedert u. Het maakt u klein. Het buigt u voor uw God neder. En als dan, uit die diepte, straks weer dankend uw geloof mag opwaken, en ge in uw Heiland het leven begrijpt, dan ja wordt het: „Dood waar is uw prikkel, Graf waar is uw overwinning!" als een juichende en jubelende zielsuiting.

Dr. A. K.

Amsterdam, 30 Juni 1916.

Onze Universiteitsdag, die weer met rassche schreden nadert, zal ditmaal te Rotterdam worden gehouden, en al zullen de Rotterdamsche vrienden nog wel onder den indruk zijn van den minder gunstigen afloop der Statenverkiezingen in hun stad, hun ontvangst zal er daarom niet minder gul en hartelijk om wezen.

Want al is Rotterdam geen Universiteitsstad, maar een echte handelstad, die haar eenige Hoogeschool aan Mercurius gewijd heeft, toch klopte in Rotterdam altoos een warm hart voor onze Universiteit. De herinnering aan vroegere samenkomsten te Rotterdam liet dan ook den aangenaamsten indruk achter. Schier nergens waren de vergaderingen zoo flink bezocht als hier. Het vuur van geestdrift behoefde er niet aangeblazen te worden, het laaide van zelf op. En waren onze Universiteitsdagen elders vaak propagandatochten, om de liefde der broeders voor onze school te winnen, in Rotterdam behoefde geen propaganda gemaakt te worden, men kon zich daar verkwikken aan wat spontane liefdesuiting bood. En ook ditmaal zal het, we twijfelen er niet aan, aan gulle gastvrijheid, aan hartelijkheid in den omgang, aan geestdrift en bezieling voor ons heilig beginsel in Rotterdam niet ontbreken.

Ook het programma voor beide dagen belooft veel.

Eerst komt weer de *wetenschappelijke samenkomst*, die Woensdag 5 Juli te 10 ure zal aanvangen en waar, onder het presidium van Prof. Dr. H. H. Kuyper, Dr. G. Ch. Aalders predikant te Ermelo en Prof. Mr. P. A. Diepenhorst hun referaten zullen verdedigen; het eerste referaat handelt over de Bronnenscheiding in den Pentateuch, het tweede over het Kapitalisme. Beide referaten, die reeds gepubliceerd zijn, behandelen belangrijke onderwerpen, getuigen van dege studie en maken een uitnemenden indruk. Aan stof tot discussie zal het dan ook zeker niet ontbreken. En bovenal verblijdt het ons, dat ditmaal naast een Hoogleeraar onze Hoogeschool weer een oud-student in het krijt zal treden. Het karakter en doel dezer samenkomsten komt daardoor beter tot zijn recht.

Des avonds te 8 ure zal in de Nieuwe Zuiderkerk de *bidstond* gehouden worden door Dr. K. Dijk, predikant te 's Gravenhage. De vrienden van buiten Rotterdam zullen wel gaarne van de gelegenheid gebruik maken om het nieuwe Kerkgebouw en prachtige orgel, waarvan ze reeds zoo veel goeds gehoord hebben, van naderbij te leeren kennen. Toch is en blijft natuurlijk hoofdzaak het gebed, waarin alle vrienden onzer School zich vereenigen zullen om haar belangen en die van de Vereeniging aan God op te dragen. Dat daarbij de jongste predikant van 's Gravenhage zal voorgaan, is ons recht aangenaam, want de uitnemende naam, dien Dr. Dijk heeft niet alleen als welsprekend redenaar, maar vooral als een der meest besliste en bezielde kampvechters van het Calvinisme, staat ons borg, dat een goed woord als inleiding tot het gebed ons zal geboden worden. Na afloop van de gebedsure zal er gelegenheid wezen elkander gezellig te ontmoeten in het gebouw van den »Deutschen Verein« in de Witte de Wittstraat. Laten we hopen, dat de naam van het gebouw onze pro-Ententevrienden geen schrik aan zal jagen, als zéílde de Universiteit onder Duitsche vlag. De vlag, die van den mast van ons scheepke wappert, toont nog altoos de onvervalschte, echt-Nederlandsche kleuren.

Donderdag 's morgens te 10 uur, zal de eigenlijke *jaarvergadering* der Vereeniging, die alleen voor haar leden en begunstigers toegankelijk is, worden gehouden in de Diergaarde. Prof. Dr. C. van Gelderen is uitgenoodigd deze vergadering te presideeren. Het jaarverslag, dat in druk rondgezonden werd, geeft in menig opzicht stof tot dank. Geen der Directeuren, Curatoren of Hoogleeraren werd door den dood ons ontnomen. Het aantal studenten slonk natuurlijk tengevolge van de mobilisatie, maar dit euvel zal wel, zoodra de oorlogstoestand voorbij is, ophouden. De staat der finantien is veel verbeterd. Contributien en collecten stegen; voor het afgeloopen jaar is het tekort bijna gedekt. Toch blijft de Vereeniging met de belangrijke tekorten van vorige jaren zitten en wordt er daarom een beroep gedaan op de vermogende vrienden om dit tekort te dekken. Bovendien moeten de inkomsten vermeerderen omdat de uitgaven toenemen en de Universiteit zich uitbreiden moet. Reden om in te slapen is er dus niet; veeleer tot verdubbelde activiteit. Een Hoogeschool, die nog niet eens over *f* 80.000 jaarlijks aan inkomen beschikken kan, leeft nog altoos beneden het minimum. Al deze vragen zullen in de jaarvergadering zeker ter sprake komen. Toch zal deze vergadering niet alleen aan benoemingen en de bespreking van het jaarverslag gewijd zijn, maar Prof. Dr. Bavinck zal er een referaat houden over *Theologie en Predikambt*. Waar Prof. Bavinck in de laatste jaarvergaderingen maar al te zelden zijn stem ons te hooren gaf, zullen de Rotterdammers wel dubbel het voorrecht op prijs stellen, dat dit genot hun wordt gegund.

En niet minder zal het hun verheugd hebben, dat Directeuren met de wijsheid, die hun altoos eigen is, aan Prof. Dr. W. Geesink hebben opgedragen in de openbare middagvergadering, die voor ieder openstaat, een pleitrede voor de Vrije Universiteit te houden. Wie Rotterdam kent, weet, hoe warm de liefde daar nog altoos is voor den man, die mede Rotterdam's kerk tot reformatie bracht en wiens persoon en arbeid nog altoos in dankbare herinnering is, al is het meer dan een kwart eeuw geleden, dat hij den kansel voor den katheder verwisselde. Prof. Geesink zal spreken over *oorsprong, karakter en beteekenis* der Vrije Universiteit. Moge zijn woord weer nieuwe bezieling voor onze Hoogeschool wekken.

Een broederlijke maaltijd zal na afloop in de Rotterdamsche Diergaarde worden gehouden; wie er aan deel wil nemen heeft zich aan te geven bij den heer C. Kerkhof Noordsingel 202, Rotterdam.

Oorlogswinst.

De *Nieuwe Rotterdammer* leidde uit hetgeen we over oorlogswinst schreven af, dat we het nemen van woekerwinst wel afkeurden, wanneer dit tegenover ons eigen volk geschiedde, maar niet wanneer dit geschiedde tegenover het buitenland.

Mogen we opmerken, dat dit allerminst onze bedoeling was. Wanneer we inzonderheid opkwamen tegen de woekerwinst behaald ten koste *van ons eigen volk*, door stelselmatig de prijzen der levensmiddelen op te drijven, dan geschiedde dit, omdat ons eigen volk ons het naast is, en het kwaad, waartegen we wilden waarschuwen, in dezen vorm het meest stuitend is. Maar daaruit mag niet worden afgeleid, dat we het nemen van zulk een woekerwinst tegenover andere volkeren wel geoorloofd zouden achten. Er staat voor ons het tegendeel vast. Dat met het oog op de vermeerderde risico hoogere prijzen van het buitenland gevraagd worden, is niet af te keuren; maar wanneer men van de ongelegenheid en den nood aan levensmiddelen, waaronder deze volkeren gebukt gaan, misbruik maakt, gelijk helaas maar al te veel geschied is, om vaak minderwaardige levensmiddelen tegen exorbitant hooge prijzen naar het buitenland te verkoopen, dat is dit naar onze overtuiging evengoed *zonde*. Onder de gruwelen, waaraan deze oorlog zoo rijk is, is niet een der minst stuitende de uithongeringspolitiek door Engeland op Duitschland toegepast, waarvan onschuldige vrouwen en kinderen de slachtoffers worden. De kindersterfte moet in Duitschland nu reeds onrustbarend zijn toegenomen. Die uithongeringspolitiek is niet alleen met het internationale recht in strijd, maar wordt ook door de zedelijke conscientie geoordeeld. En wie dan nog van den nood, door zulk een uithongeringspolitiek veroorzaakt, gebruik gaat maken om door woekerwinst zich zelf te verrijken, zondigt tegen den eisch der Christelijke barmhartigheid. En op zulk een winst kan de zegen Gods niet rusten.

Kerkelijke attestatie.

V.

Ten slotte nog een enkel woord over de zoogenaamde »schippersattestatie«.

Attestaties in eigenlijken zin zijn zij natuurlijk niet, want wie een attestatie aanvraagt, houdt daarmede op lidmaat van die Kerk te zijn en gaat naar een andere Kerk over, waar hij zich metterwoon vestigen zal. En dat nu is de bedoeling van een »schippersattestatie« niet, want zulk een schipper blijft lidmaat van de Kerk, waar hij zijn vast domicilie heeft, maar vraagt alleen van den Kerkeraad een getuigenis, dat hij lidmaat van de Kerk is en niet onder censuur staat, om wanneer hij weken en maanden lang met zijn schip op reis is, op de plaatsen, waar hij stil ligt, aan het Avondmaal te kunnen deelnemen of eventueel een kind, dat hem onderweg geboren wordt, te kunnen laten doopen. De Synode van Dordt 1893 Art. 189 noemde zulke schippers »zwervende leden« en bepaalde, dat hun met het oog op hun zwervend rondtrekken een bewijs van lidmaatschap zal gegeven worden.

Tegen deze regeling bestaat op zich zelf geen bezwaar, ook aan een gewoon lidmaat, die op reis gaat en elders het Avondmaal wenscht te gebruiken, kan de Kerkeraad zulk een getuigenis meegeven, opdat de Kerkeraad van de plaats, waar hij ten Avondmaal zal gaan, wete, dat hij lidmaat der Kerk is en niet onder censuur staat. De moeilijkheid schuilt alleen hierin, dat waar deze schippers een zwervend leven leiden, maanden lang op reis zijn en slechts nu en dan thuis komen, toezicht op hun leven door den Kerkeraad niet gemakkelijk is uit te oefenen. Voor elke reis een nieuw bewijs aan den Kerkeraad te vragen, zou de beste maatregel wezen, maar in de praktijk is dit lastig, vooral bij beurtschippers, die geregeld heen en weer varen. En tegen het afgeven van een *aldoor geldig* bewijs bestaat het groote bezwaar, dat wanneer zulk een schipper dan onder censuur wordt gezet en weigert dit bewijs terug te geven, hij elders tot het gebruik der Sacramenten zou kunnen worden toegelaten op grond van dit bewijs. Vandaar dat men algemeen de gewoonte volgt, om zulk een bewijs slechts voor één jaar af te geven en dit op het bewijs te vermelden. Na afloop van elk jaar moet de schipper dan opnieuw een bewijs aanvragen, en de Kerkeraad heeft dan te beslissen, of hij hem opnieuw zulk een bewijs zal afgeven. Een onzer predikanten was zoo vriendelijk ons zulk een »schippersattest« toe te zenden, gelijk dat bij zijn Kerk gebruikelijk is. Het is een kaart van niet te grooten omvang en op stevig karton gedrukt, die de schipper gemakkelijk bewaren kan. Er boven staat: *Bewijs van lidmaatschap* van de Gereformeerde Kerk te.... Daarna volgt de naam van den schipper met de verklaring, dat hij in de Gereformeerde Kerk, waar hij woont, toegang heeft tot het Heilig Avondmaal, met het verzoek aan de Gereformeerde Kerken om hem bij voorkomende gelegenheden tot het gebruik der heilige Sacramenten toe te laten. Namens den Kerkeraad wordt deze verklaring onderteekend door praeses en scriba, terwijl onderaan de kaart vermeld wordt, dat dit bewijs slechts voor één jaar geldig is en wel van 1 Jan. 19.. tot 31 Dec. 19.., waarom de bezitter de kaart in persoon of per post in de maand Januari aan den Kerkeraad moet terugzenden om een nieuwe kaart te ontvangen.

Natuurlijk is de moeilijkheid hiermede niet geheel opgelost, want vooreerst kan het gebeuren, dat zoo iemand in den loop van het jaar gecensureerd wordt en dan toch elders de sacramenten zou willen gebruiken; en ten tweede maakt het zwervend leven van zulk een schipper het moeilijk voor den Kerkeraad om te controleeren, of hij geregeld de bediening des Woords bijwoont, aan het Avondmaal deelneemt en zijn kinderen doopen laat.

Wat nu de eerste moeilijkheid betreft, zoo is deze niet geheel weg te nemen, want misbruik van zulk een bewijs kan er altoos gemaakt worden. Maar wanneer het bewijs slechts voor één jaar geldig is, kan dat misbruik toch nooit heel lang duren. Bovendien kan de Kerkeraad, wanneer hij zoo iemand onder censuur plaatst, het bewijs van lidmaatschap terug eischen en 't geval zal zich wel uiterst zelden voordoen, dat de schipper dan weigert, het bewijs terug te geven. Desnoods kan de Kerkeraad ook nog naar de plaatsen, waarheen de schipper gaat, schrijven om de Kerkeraden daar te waarschuwen.

En wat de tweede moeilijkheid betreft, zoo kan hieraan worden tegemoet gekomen, doordat de Kerkeraad die het bewijs afgeeft, daarop verzoekt aan de Kerkeraden van de plaatsen, waar hij vertoefd heeft, op den achterkant van dit bewijs te vermelden, of hij van de bediening der sacramenten gebruik heeft gemaakt, gelijk op de ons toegezonden kaart gevraagd wordt. Dit laatste is noodig, niet alleen om te controleeren, of zoo iemand regelmatig ten Avondmaal is geweest, maar ook of zijn *kinderen* gedoopt zijn geworden. Ook aanteekening te verzoeken, of hij regelmatig de bediening des Woords heeft bijgewoond, zou te veel gevergd wezen. Men kan niet vergen, dat een schipper elken Zondag tweemaal zijn kaart laat afteekenen wegens trouw kerkbezoek. Zulk eene controle wordt in de eigen gemeente ook niet gehouden. Maar bij bezoek van het Avondmaal of bij de doopsbediening aan de kinderen moet de schipper het bewijs toch aan den Kerkeraad laten zien, en dan gaat het in één moeite door, dat de Kerkeraad hiervan op dit bewijs aanteekening doet.

De kinderen des Verbonds.

XLI.

Hoe en wanneer God de Heere deze belofte vervult, dat Hij den Heiligen Geest, die de wedergeboorte werkt, aan onze kinderen schenken zal, is een vraag, waarover onze Gereformeerde Kerken zich steeds met groote voorzichtigheid hebben uitgelaten, omdat het hier eene *verborgenheid* geldt, waarin we niet wijzer moeten willen zijn dan God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard. In het bekende gesprek met Nicodemus heeft Christus zelf gezegd, dat deze werking van den Heiligen Geest bij de wedergeboorte „gelijk is aan den wind, die blaast, waarheen *hij wil*; men hoort zijn geluid, maar men weet niet, *vanwaar hij komt*" (Joh. 3 : 8). Evenals we de aanwezigheid van den wind alleen kunnen opmaken uit zijn geluid, dat we hooren, zoo kunnen we ook de aanwezigheid van den Heiligen Geest in ons eigen hart en in het hart onzer kinderen alleen opmerken, wanneer we de werking van dien Geest bespeuren in dadelijk geloof, in bekeering, in heiligmaking, omdat dit alles ons *bewuste* zieleleven raakt. Maar vanwaar deze werking des Heiligen Geestes komt en wanneer ze in ons hart aanvangt, weten we niet, omdat de oorsprong van het nieuwe leven zich in het *onbewuste* zieleleven terugtrekt en daarom voor ons altoos eene mysterie is en blijven zal.

Reeds bij volwassenen is dit zoo. Menigeen, die toch waarlijk wedergeboren en een kind Gods is, weet volstrekt niet te zeggen, wanneer dit werk Gods in hem aanving, vooral niet wanneer hij evenals een Samuel en een Obadja van der jeugd af God heeft gediend. En ook waar dit niet het geval is, en men eerst op later leeftijd tot een zoogenaamde krachtdadige bekeering is gekomen gelijk een Augustinus, en daarom, evenals hij, zelfs de *plaats* en het *uur* van zijn bekeering kan aanwijzen, volgt daaruit volstrekt nog niet, dat het werk der genade eerst toen in het hart is aangevangen. Althans Augustinus zelf verhaalt ons in zijn Belijdenisschriften, dat hij reeds als kindeke met de moedermelk de liefde tot Christus had ingezogen; dat deze liefde ook als knaap reeds zoo sterk bij hem werkte, dat, toen hij eens ernstig ziek werd, hij begeerde gedoopt te worden; en dat zelfs later, toen hij van het Christelijk geloof al verder afdoolde en tot zoo droeven zedelijken val kwam, de naam van Jezus hem altoos dierbaar is gebleven, en zijn hart onrustig in hem was, totdat het eindelijk ruste vond bij God. En Augustinus is niet de eenige, wien het zoo is gegaan; ook Prins Willem van Oranje zegt in zijn Apologie tegen Koning Philips, dat het zaad van ware godsvrucht reeds vroeg als kind in zijn hart was gezaaid, maar dat het daarna door de doornen en distelen der wereld was overwoekerd en bijna verstikt geworden, totdat het God behaagde, in de ure zijner bekeering, dit zaad, dat schier verstorven scheen, weer levend te maken en vrucht te doen dragen. Ook Calvijn in zijn *Tweede verdediging van de vrome en rechtzinnige leer tegen Joachim Westphal*, wijst, juist in verband met den kinderdoop, er op, hoe het met dit zaad der genade Gods in ons hart, gaat als met het natuurlijke zaad, dat volstrekt niet altoos, wanneer het in den akker geworpen wordt, terstond wortel schiet en ontkiemt, maar maanden lang schijnbaar werkeloos in de aarde kan verscholen blijven, totdat eindelijk de lente komt, en dan dit zaad ontkiemen gaat en ons zijn aanwezigheid in den akker uit het opschieten van de aar blijkt. Wat men wel eens beweerd heeft, dat het Goddelijke zaad der wedergeboorte, zoodra het in ons hart gezaaid is, terstond in vrucht van waarachtige bekeering en geloof zich moet openbaren, omdat het nieuwe leven geen oogenblik verborgen kan blijven, is dan ook nooit de leer onzer Vaderen geweest en gaat zelfs van een geheel onjuiste opvatting van het werk des Heiligen Geestes uit. Immers indien de genade Gods niet belet, »dat Gods kinderen *na hunne bekeering*, gelijk onze Vaderen te Dordt beleden (Canones V, Art. 5, 6, 7) door het vleesch, de wereld en Satan kunnen weggerukt worden tot zware en zelfs gruwelijke zonden, zooals de droeve voorbeelden van David, Petrus en andere Bijbelheiligen ons leeren", en God de Heere toch »niettegenstaande dien zwaren val in hen bewaart het onverderfelijke zaad, waaruit zij wedergeboren zijn en den